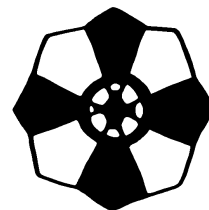

SPÅNGA BYGDEN

Nr 116

Februari 2011

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

SPÅNGA BYGDEN

Utgives av Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille, som tillhör Stockholms läns Hembygdsförbund.
Utkommer med fyra nummer om året.

Redaktion

Carin Ljung, Leif Lennbom, Krister Nordin

Innehåll

Ny bok av Karl-Erik Fridzén	3
Intressant uppsats om Spångas inkorporering	3
Från fabrikör Harmsen till kvarteret Astrid	5
Verksamhetsberättelse 2010	11
Resultat- och balansräkning	17
Kallelse till årsstämma	18
Öppet hus på Nälsta gård	19
Nya medlemmar	20

Omslagsbild: F.d. Harmsens vid Spångaviadukten.

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

Box 3303 163 03 SPÅNGA

Ålderman: Krister Nordin, tel 08-761 21 77, e-post krister.nordin@gmail.com

Kassavårdare: Leif Lennbom, tel 08-36 31 86, e-post leif.lennbom@gmail.com

PlusGiro 26 50 62-0 Bankgiro 5534-2471

Adress till Nälsta gård: Rättar Vigs väg 95

Buss 118, hållplats Nälstaplan

Hemsida: www.hembygd.se/stockholm/spanga

Ny bok av Karl-Erik Fridzén.

DJURLIV I UPPLÄNDSK NATUR är en konstbok med 64 akvarellmålningar. Formatet är 21x30,5 cm och boken har mjuka laminerade pärmar. Boken kan beställas i samband med hembygdsgårdens öppethållande i Nälsta, där också ett visningsexemplar finns. Priset för medlemmar är 200 kronor.

Intressant uppsats om Spångas inkorporering.

Gillet har som gåva fått en uppsats av Henrik von Knorring som han våren 2010 framlade vid Linköpings universitets historiska institution. Den behandlar ingående Stockholms stads inkorporering av Spånga och Hässelby.

Redan vid 1900-talets början löste Stockholm sina markproblem genom att införliva grannområden genom köp. Så köptes t ex Råcksta från Spånga 1927 och Hässelby gods 1931. Sedan kom Inkorporering att bli den metod som användes mest. Bromma inkorporerades redan 1916.

Hässelby villastad hade en särskild ställning som köping med egen bestämmanderätt i vissa frågor men med kyrko- och skolväsende gemensamma med Spånga.

Diskussionerna kring Spångas införlivande med Stockholm blev långa och heta. Mellan 1930 och 1949 pågick förhandlingarna. Spånga satte som villkor att inkorporeringen skulle gälla hela socknen, men slutresultatet blev att Duvbo kom att tillhöra Sundbyberg medan Råstahem förenades med Solna. Orsaken till detta var att både Sundbyberg och Solna framfört

önskemål om att få införliva delar av Spånga. Stockholms stad gick nu dem till mötes.

Den första januari 1949 var sorgen stor i framförallt Duvbo som kände sig borttryckt från moderkommunen och som nu inte fick bli en del av Stockholm.

Inkorporeringsfrågan kantades av många meningsskiljaktigheter. Henrik von Knorring gör en ordentlig genomgång av argument och motsättningar på båda sidorna. Det här är en gedigen C-uppsats som är av stort intresse för historieintresserade Spångabor. Uppsatsen finns att läsa eller låna på Nälsta gård.

Vad blir det av Spånga? En studie av den politiska processen kring Stockholms stads inkorporering av Spånga socken och Hässelby villastads köping 1930-1949.

Henrik von Knorring; Linköpings Univ., Avd för historia, 2010

För tio år sedan publicerade Sixten Källberg en historik över Spångas äldsta fabriksbyggnad, grundad 1906. Där tillverkades kvarnstenar och fabriken var allmänt känd som *Harmsens*. Byggnaden finns fortfarande kvar och inrymmer för närvarande ett transportföretag. Vi tror att intresse finns för denna gamla byggnads historia och publicerar därför artikeln i sin helhet ännu en gång.

Från fabrikör Harmsen till kvarteret Astrid

av Sixten Källberg

Intill norra änden av Spångaviadukten i kvarteret Astrid har under de senaste åren uppförts två byggnader för seniorboende. På samma område, parallellt med järnvägen, finns en lång industribyggnad med sågtandat tak – ”Harmsens”. Byggnaden har funnits här i 95 år och har sin givna plats i Spångas historia.

Men vem var Harmsen?

I kyrkans handlingar registrerades äldre Spångafamiljer på kvartersnamn som gällde före inkorporeringen. I vårt fall var det kvarteret Skogäng. (Idag finns ju Skogängsvägen som utgår från området).

I husförhörboken åren 1907-1919 för Solhem Nr 180 Skogäng finns Louis Wilhelm Harmsen, f 1878, gift 1904 med Anna Elise Brux från Sachsen, f 1877. De kommer till Spånga 1907, och de får två söner. I Tyska kyrkans arkiv hittar man fadern, som är ägare till Spångaföretaget, Grosshandlare Georg Christoffer Wilhelm Harmsen, inflyttad från Tyskland 1866, gift med Anna Charlotta Ekerman, Bosatta i Stockholm.

I *Sundbybergs och Solna Tidning* från den 7/11 1908 kan man läsa: ”Wilhelm Harmsens kvarnstensfabrik uppbyggdes 1906 och har på platsen drivits under ett år. Tillverkningen utgöres av den välkända Naxos-smärgelkvarnstenen, en konstprodukt som vunnit stor användning. Tolv arbetare sysselsätts av fabriken, den enda fabriksdriften i Solhem. Man var till en början avogt stämd mot fabriksdriften, men något som helst obehag av densamma har man icke erfarit”.

Naturlig smärgel bröts på den grekiska ön Naxos och började redan 1895 importeras av ett företag i Lomma, utanför Malmö.

Intill järnvägen och nuvarande viadukten låg Harmsen

Byggnadens placering nära järnvägsspåren var förstås välmotiverad, med tanke på den tunga hanteringen av företagets produkter.

Industribyggnad och bostadshus uppfördes tydligen samtidigt. Familjen Harmsen bor i den rymliga övervåningen som sträcker sig utöver den bakomliggande bergssluttningen. I bottenvåningen bor bl a kvarnbyggmästare Joh. David Johansson med familj, sedan kvarnbyggmästaren

Karl Erik Arner och därefter kommer bokhållare Karl Ruben Ewert med hustrun Jenny Elisabet, född Carlberg.

Hr Ewert avled 1918 och fabrikör Harmsen 1919, endast 40 år gammal, och frun med barnen lämnar Spånga.

Foto från ena Spångamasten, taget 1953 av K-E Fridzén (bilden beskuren)

I början av 1970-talet fotograferade jag villan – då förfallen – och från Elis Stafberger (d 1992) fick jag följande ”tidsdokument” från Spånga (något avkortat):

”- - - På 10-talet rådde här ett livligt sällskapsliv, enligt vad som berättats av en kusin till mig, Vera R. - - - I huset bodde då Wilhelm Harmsen, ägaren till den fabrik för tillverkning av kvarnstenar som låg strax nedanför, utefter järnvägen, SWB-järnväg som den då hette. Min kusin var anställd som kontorist hos firman Wilhelm Harmsen, som då hade sitt kontor på Vasagatan, i hörnet av Kungsgatan. Hon blev ibland inbjuden till familjen Harmsen som bodde i övervåningen. Den undre våningen beboddes av en moster till henne, fru Ewert med familj. Min kusin hade

alltså anledningar att ofta besöka huset ifråga, ibland med mor och far, ibland ensam. En annan moster var operettsångerskan Elsa Carlberg-Hansson, gift med skådespelaren och sångaren Axel Hansson, som var ledare av ett turnerande operettsällskap. Många glada fester och tillställningar för släkt och vänner med det sjungande paret som prominenta gäster hölls i huset under decenniets senare del, berättar min kusin.

Verkstadslokalen idag (februari 2011).

Bland de gäster som infann sig vid dessa bjudningar var en ung man som hette Sven Ewert – syssling till Vera. En vinterdag hade ett slädparti arrangerats av familjen Ewert, och Vera och Sven hade fått plats i samma släde. På den tiden var Spånga socken rena landsbygden. Mycket snö hade fallit och vägdikena var osynliga. Nu bar det sig inte bättre än att släden

där Vera och Sven befann sig råkade köra ned i ett dike och stälpte i den djupa snön. Passagerarna kastades om varandra i snödrivan och Vera och Sven kom varandra så nära som aldrig förr. Det blev förlovning och i sinom tid bröllop, som gick av stapeln år 1919”.

I *Sundbybergs och Solna Tidning* av den 14/6 1916 kan man läsa att personalen vid Wilh. Harmsens mekaniska verkstad erhåller en veckas semester med full lön.

Någon gång under 1910-talet kommer Carl August Verner Andersson (f 1884), som efterhand blir ansvarig för driften i företaget. 1920 lämnar han sin ”ungkarlslya hos fru Östergren” och flyttar in i f d Harmsens lägenhet. Han bildar familj och här föddes dottern Britta (gift Lagerwall). Hon är sedan ungdomsåren medlem i Spånga Hembygds-gille. Britta talar om de första barnåren - - - de många rummen i lägenheten - - - den inglasade verandan - - - och förbudet för barnen att gå nedför den branta sluttningen till fabriken. Hon berättar om sin far, som 1931 bygger sig en villa tvärs över gatan. Det står ”STIREX” på villan idag. Han startar egen rörelse med en välutrustad verkstad, Carl Anderssons Mekaniska Reparationer och ”4-5 gubbar anställda – alla födda på 1800-talet”, säger Britta. Arbeten utfördes åt såväl Harmsens Kvarnmaskiner, som det nu kallades, som åt Lamkes, med egen lokal intill Harmsens, och ett 10-tal anställda.

Men vem var Lamke?

Hugo Lamke (hette tidigare Larsson, f 1898) var anställd vid Harmsens huvudkontor i Malmö, men blev chef vid företagets Stockholmskontor. 1945 startade han egen firma, Lamkes Maskintekniska Ingenjörbyrå, som senare såldes till Svenska Fläkt AB. Utvecklingen inom kvarnindustrin hade nu gått mot större fabriker och silo-anläggningar.

I början av 1930-talet hade hela fastigheten förvärvats av fabrikör Hjalmar Liljedahl, som drev snickerirörelse i den gamla industribyggnaden.

Heder åt namnberedningen, som myntat namnet Skogängsvägen, efter det ursprungliga kvartersnamnet Skogäng – platsen för Spångas bidrag till Svensk kvarnhistoria.

Källor: Spånga kyrkoarkiv, Tyska kyrkans arkiv, Stadsbyggnadskontoret, Stadsarkivet, Stadsmuseet, Nordiska museet.

Övriga uppgiftslämnare: Britta Lagerwall, Barbro Andersson, Sigvard Jansson, Bertil Lamke.

(Publicerat i Spångabygden nr 77, maj 2001).

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2010

Rådet för Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille avger härmed sin verksamhetsberättelse för året 2010.

RÅDETS SAMMANSÄTTNING

		Utgående mandattid
<i>Alderman</i>	Krister Nordin	2011
<i>Stadman</i>	Carin Ljung	2011
<i>Skriftvårdare</i>	Anita Pettersson	2012
<i>Kassavårdare</i>	Leif Lennbom	2011
<i>Arkivarie</i>	Håkan Ljung	2011
<i>Bisittare</i>	Bibbi Ask	2012
	Stig Eriksson	2011
	Siv Gustafsson	2012
	Henry Aspeqvist	2012
<i>Ersättare</i>	Björn Thörnqvist	2011 (mandattid ett år)
	Klas-Anders Öhlin	2011 (mandattid ett år)
<i>Granskningsmän</i>	Barbro Nyberg	2011 (mandattid ett år)
	Maj Britt Reiner	2011 (mandattid ett år)
<i>Ersättare</i>	Britt Lundborg	2011 (mandattid ett år)
<i>Valberedning</i>	Nils Sundin, sammankallande	
	Barbro Andersson	
	Kerstin Åslund	
<i>Redaktionskommitté för Spånga Bygden</i>	Carin Ljung	
	Leif Lennbom	
	Krister Nordin	

SAMMANTRÄDEN

Rådet har hållit elva protokollförda sammanträden under 2010 vid följande tillfällen: 11 januari, 15 februari, 15 mars, 26 april, 19 maj, 8 juni, 16 augusti, 20 september, 18 oktober, 15 november och 6 december. Ytterligare samråd har skett per telefon vid aktuella angelägenheter.

ÅRSSTÄMMA

Årsstämman hölls i Spånga Folkan den 21 mars med 65 medlemmar. Mötet beslutade om oförändrad medlemsavgift för 2011; 120 kr för ordinarie medlem och 20 kr för familjemedlem. För underhållningen svarade Spånga Folkdansgille, som visade olika Gillesdanser. Därefter berättade Gösta "Filmas" Engström om sin uppväxt vid biografen Grand i Spånga och om personligheter i området.

ÖVRIGA SAMMANKOMSTER OCH ARRANGEMANG

7 april På Nälsta gård scannade Björn Thörnqvist in intressanta Spångafoton ur några av våra medlemmars fotosamlingar.

9 maj Öppet hus på Nälsta gård med bildvisning.

23 maj Öppet hus på Nälsta gård med bildvisning.

27 maj Gillets vårutflykt med buss till Färingsö.

29 maj Vandring i Flysta ledd av Henry Aspeqvist och Åke Hägglund.

5 juni Vandring i Solhem ledd av Stig Eriksson och Leif Lennbom i samarbete med Svensk Fastighetsförmedling i Vällingby.

13 juni Öppet hus på Nälsta gård med dragspelsmusik av Åke Larsson.

28 aug. Loppmarknad i trädgården på Nälsta gård i Gillets regi.

8 sept. Besök på Rörstrands slott och Filadelfiakyrkan i Stockholm.

11 sept. Vandring i Solhem ledd av Stig Eriksson och Leif Lennbom i samarbete med Svensk Fastighetsförmedling i Vällingby.

12 sep. Öppet hus på Nälsta gård med bildvisning, tema: Bromsten.

26 sep. Öppet hus på Nälsta gård då arkeolog Britta Peterson berättade om Spångas forntid.

10 okt. Öppet hus på Nälsta gård. Urmakaren Rolf Ekström berättade om fester i Spånga på 1930, 40- och 50-talen

24 okt. Öppet hus på Nälsta gård. Gösta "Filmas" Engström visade foton och berättade om sin uppväxt i Solhem mm.

- 14 nov. Öppet hus på Nälsta gård. Bildvisning med temat Spånga då och nu.
- 28 nov. Öppet hus på Nälsta gård då Doriz Djärf underhöll med visor och skillingtryck till eget gitarrackompanjemang.
- 12 dec. Öppet hus på Nälsta gård med Luciakaffe och glögg.

Gillet har också på olika sätt spridit kunskap om gamla Spånga. Därutöver har rådsmedlemmar vid enskilda kontakter i samhället kunnat besvara frågor och berätta om tidigare skeenden i Spånga.

NÄLSTA GÅRD

Under verksamhetsåret har Nälsta gård haft 19 Öppet hus-dagar. Rådets medlemmar har alternerat som värdar med kaffeservering, visningar, berättelser, försäljning av kartor och skrifter och mycket annat. Gården har dessutom vid 11 tillfällen varit uthyrd till externa organisationers styrelsesammanträden, samkväm etc. Utöver detta har Kulturskolan Stockholm hyrt gården för pianoundervisning en eftermiddag i veckan; totalt 35 gånger.

Klockboden har i oktober fått ett nytt klocktorn och en kläpp till vällingklockan har erhållits i gåva av efterföljaren till det gjuteri som 1805 göt klockan.

I den jubileumsskrift om Nälsta gårds historia som kommer att ges ut till årsstämman 2011 berättas mer om vällingklockan.

SPÅNGA BYGDEN

Redaktionskommittén har sett till att Gillets medlemstidning kommit ut med 4 nummer (112-115) under året. Tidningen innehåller bygdehistoriska artiklar, Gillets program, föreningsmeddelanden, minnesskildringar med mera. Ett nummer per år utgörs av medlemsmatrikeln.

Förutom till Gillets medlemmar sänds tidningen även till skolor, Kungl. Biblioteket och bibliotek i närområdet, en del allmänna institutioner samt utväxlas med närliggande hembygdsföreningars medlemstidningar.

GILLETS HEMSIDA

Carin Ljung har kontinuerligt uppdaterat hemsidan.

GILLETS BOKSAMLING

Gillet förfogar över en boksamling innehållande ett flertal historiska och vetenskapliga böcker om hela landet, men med tyngdpunkt på våra närliggande trakter, bl a årsböcker om Uppland och Stockholm. Samlingen, vilken förvaras på Nälsta gård, kompletteras fortlöpande genom nya inköp och gåvor. Personer intresserade av samlingen kan ta del därav efter förfrågan hos arkivarien eller annan rådsledamot.

GILLETS UTGÅVOR

Under året publicerades en skrift om den lilla stadsdelen Skogshyddan, som låg i skuggan av Spångamasterna. Numera är det platsen för Spånga IP. Gillets egna utgåvor tillhandahålls i Nälsta gård och vid andra lämpliga tillfällen. Exempel på utgåvor är ”Spånga och Järfälla Sockenstämmoprotokoll” i fyra delar (del 2 och 3 i en volym och del 4 består av två volymer) Spånga Bygden och kartkopior över samhällena i Spånga under tidigare skeden.

Dessutom tillhandahåller Gillet ”Spångasmycket” och ”Spångaslipsklämman”, kopior gjorda i silver efter föremål från järnåldern funna vid utgrävningarna i Tensta.

SAMARBETE MED SPÅNGA FÖRETAGAREFÖRENING

Gillet har tillhandahållit 14 fotografier med Spångamotiv till den av Spånga Företagareförening utgivna Spångakalendern 2011.

KONTAKTUTBYTE OCH SAMVERKAN

Samverkan med hembygdsföreningarna i omgivningarna sker bl a genom utbyte av medlemstidningar och andra publikationer samt kallelser till arrangemang och gemensamma aktiviteter.

REPRESENTATION

Spånga Fornminnes- och Hembygds-gille tillhör följande föreningar:

- Sveriges Hembygdsförbund
- Stockholms läns Hembygdsförbund
- Samfundet S:t Erik
- Bibliotekets vänner i Spånga
- Spånga Medborgarhusförening
- Spånga-Tensta Kulturkommitté

Gillet har haft representanter vid de flesta av ovan nämnda organisationers årsmöten och arrangemang.

GILLET'S MEDLEMSANTAL

	Ordinarie medlemmar	Familje- medlemmar	Ständiga medlemmar	Totalt
31/12 2009	322	135	14	471
Nya medlemmar	38	17		55
Medlemmar som bytt status	1	-1		
Avförda medlemmar varav				
-avlidna	-11	-1		-12
-egen begäran	-8	-1		-9
-uteslutna(ej betalat)	-5	-13		-18
31/12 2010	337	136	14	487

ÅRSavgifTEN

Årsavgiften för 2010 var 120 kronor för helbetalande och 20 kronor för familjemedlemmar. Ständigt medlemskap kan numera inte tecknas.

GILLET'S EKONOMI

Årets resultat visar ett överskott på kr. 9.124:67. En detaljerad redovisning för Gillets ekonomi finns i vidstående resultat- och balansräkning.

GÅVOR

Gåvor till Gillet har skänkts från flera medlemmar, gåvor för vilka vi härmed framför vårt varma tack. Gillets lösöre finns förtecknat i arkivpärmar, vilka fortlöpande kompletteras.

ETT STORT TACK

Framförs härmed till alla dem, inom och utom Gillet, som på olika sätt stött vår verksamhet under året. Till sist vill vi tacka Gillets medlemmar

för den uppskattning som på olika sätt visats oss i vårt arbete under verksamhetsåret 2010.

Spånga i februari 2011

RÅDET I SPÅNGA FORNMINNES- OCH HEMBYGDSGILLE

Resultaträkning

	2010	2009	
Intäkter			
Medlemsavgifter	43 740,00	40 640,00	
Försäljning litteratur/film	7 838,00	4 460,00	
Försäljning smycken	0,00	1 000,00	
Bidrag	0,00	0,00	
Gåvor	228,00	200,00	
Möten och samkväm	26 496,50	30 057,50	
Hyror Nälsta gård	9 300,00	9 000,00	
Deltagarintäkter	22 900,00	21 540,00	
Räntor	1 015,17	1 726,40	108 623,90
	<u>111 517,67</u>	<u>1 726,40</u>	
Kostnader			
Avgift till medlemsorganisationer	7 165,00	7 115,00	
Inköp smycken, litteratur och film	1 670,00	3 586,50	
Spånga Bygden	11 234,00	21 150,40	
Porto	14 187,50	11 687,50	
Omkostnader	41 481,50	36 282,50	
Nälsta gård: tomträttsavgäld	440,00	444,00	
Nälsta gård: el och vatten	22 582,00	23 757,00	
Nälsta gård: reparationer	447,00	723,00	
Nälsta gård: försäkring	850,00	850,00	
Nälsta gård: övrigt	2 336,00	2 654,00	
Avsatt till reserv	0,00	0,00	108 249,90
	<u>102 393,00</u>	<u>0,00</u>	
Årets resultat	9 124,67	374,00	

Balansräkning

	2010-12-31	2009-12-31
Tillgångar		
Kassa	1 359,00	1 934,50
Postgiro	9 158,70	18 290,70
Bank	338 557,45	321 267,28
Förutbetalda kostnader	738,00	1 636,00
Fordringar	0,00	0,00
	<u>349 813,15</u>	<u>343 128,48</u>
Skulder och eget kapital		
Diverse skulder	0,00	1 100,00
Förskottsbetalda medlemsavgifter	26 480,00	27 820,00
Fond: E Forseman	40 000,00	40 000,00
Fond: A & E Poucette	70 000,00	70 000,00
Fond: Sockenstämmoprotokoll	9 000,00	9 000,00
Fond: Jubileum	3 887,44	3 887,44
Balanserade resultat	191 321,04	190 947,04
Årets resultat	9 124,67	374,00
	<u>349 813,15</u>	<u>343 128,48</u>

Spånga Fornminnes- och Hembygds gilles

ÅRSSTÄMMA

Söndagen den 20 mars 2011 kl. 13.00

i Spånga Folkan

**Förutom årsstämmoförhandlingar finns följande
på programmet:**

**Lars Andersson visar bilder och berättar om
”Silverpilen”.**

Kaffe med dopp serveras

**Tag med detta nummer av SpångaBygden,
som innehåller verksamhetsberättelsen!**

Hjärtligt välkomna!

Välkomna till Nälsta Gård

**Vi har Öppet Hus med kaffeservering
kl. 13 - 16**

27 februari

Kl 14:00. *Arkitektur och byggande i Spånga tidigare och idag.*
Bengt Etzler berättar.

13 mars

Kl 14:00. *Affären Flysta livs.*
Anita Pettersson berättar

27 mars

Kl 14:00. *Skogshyddan, området som blev idrottsplats.*
Barbro och Bernt Andersson samt Stig Eriksson berättar.

10 april

8 maj

22 maj

12 juni

Nya medlemmar

Percy och Ulla Aspeqvist, Stockholm

Birgitta och Åke Broman, Spånga

Claes Eliasson, Vällingby

Ann-Charlotte Hegner, Järfälla

Eva Holmer, Spånga

Bengt Jannerström, Hägersten

Owe och Elisabet Johnson, Kungsängen

Eva Lyngarth, Spånga

Evy Möller, Spånga

Anita och Dan Paradell, Spånga

Ulla Ragnvaldsson, Tyresö

Monica Ståhlbrand, Spånga

Robert Sundström, Varberg

Åke Svahnström, Örebro

Gulla och Bror Sörwing, Spånga

Margit Öhrn, Vällingby

Välkomna!

Medlemsavgiften: Kr 120:-, familjemedlemmar kr 20:-

ISSN 0281-5079